

عناصر بنیادین کارکرد اثربخش

بورس نفت در ایران

دکتر آلبرت بغزیان

فراموش کرد. با ملی شدن صنایع بالادستی، شرکت‌های نفتی مجبور شدند نفت خام مورد نیاز خود را مستقیماً از کشورهای تولید کننده نفت خام خریداری کنند. بدین ترتیب شرکت‌های بزرگ نفتی وارد بازار معاملات نفت شدند و لذا مبنای فیزیکی معاملات نفت در بازار به سرعت گسترش یافت. در نتیجه، بازار جهانی نفت نقش بسیار اساسی و مهمی را در تعیین قیمت نفت خام به عهده گرفت. حمل و نقل، پالایش، ذخیره‌سازی، تقاضا، عرضه و ذخیره استراتژیک از مهمترین عواملی است که در شکل دادن عوامل بازارهای نفت خام و سازگار معاملات تأثیر گذار است.

اهداف راه اندازی بورس نفت در ایران

ایران در بین اعضاء اوپک از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است، ویژگی جایگاه مذکور به شرایط مختلفی همچون موقعیت استراتژیک، ذخایر نفتی، میزان تولید، راه‌های دستیابی به بازارهای بین‌المللی، همسایگی با کشورهای تولید کننده در منطقه که به دریای آزاد دسترسی مستقیم ندارند از مؤلفه‌های مهم آن است. در چنین شرایطی، ایران بر آن شده است تا بورس نفت را تأسیس نماید. دستاوردهای آن بورس عبارتند از:

۱- بورس نفت ایران، در صورت موفقیت، می‌تواند نقش مثبتی در شفاف سازی و اصلاح ساختار اقتصادی و تجاری ایران ایفا نماید، زیرا بخش‌های متعددی از اقتصاد نظیر بخش‌های مالی، بانکی، بیمه، گمرکی، بازرگانی،

دیگر، شرکت‌های بزرگ نفتی مدیریت همه جانبه بازار نفت را بر عهده داشته‌اند و لذا نیاز چندانی به بازارهای خارج از قلمروی فعالیت‌های خود احساس نمی‌کردند. در چنین وضعیتی، بازارهایی که خارج از حوزه نفوذ شرکت‌های بزرگ نفتی قرار داشت، نه تأمین کننده اصلی نفت خام برای شرکت‌های بزرگ نفتی بودند و نه می‌توانستند نقشی را در مکانیسم قیمت گذاری نفت خام ایفا کنند.

توسعه سریع معاملات نفت عمدتاً تابع دو عامل است: ملی شدن صنایع بالادستی نفت در دهه ۱۹۷۰ در خاورمیانه، و تغییر پذیری شدید قیمت نفت. عامل دوم تا حد زیادی تابع عامل اول بوده است. گرایش عمومی در اقتصاد جهانی به کاهش مدیریت قیمت و توجه بیشتر به بازارهای رقابتی به ویژه بازار ارز رانیز نایستی

در خلال ۲۰ سال گذشته، نفت خام از دیدگاه حجم معاملات، بیشترین سهم را در بازار جهانی کالاها داشته است. بازار معاملات نفت خام، در خلال این مدت، از معاملات ساده به بازاری با فعالیت‌های مالی پیچیده تبدیل شده است. در گذشته فقط معامله‌گران نفتی در بازارهای نفت فعال بوده‌اند، در حالیکه امروزه سرمایه‌گذاران زیادی که اساساً ارتباطی با نفت ندارند، مانند بانک‌ها و سازمان‌های مدیریت وجوه و سفته‌بازان، به سرمایه‌گذاری در بازارهای نفت روی آورده‌اند تا از ویژگی تغییر پذیری شدید قیمت نفت بهره‌مند شوند و به سودهای کلانی دست یابند. ارزش هر یک از انواع مختلف نفت خام و فرآورده‌های نفتی با توجه به تغییرات مستمر عرضه و تقاضا در سطح جهانی و منطقه‌ای مرتباً تغییر می‌کند. توسعه معاملات نفت عمدتاً ناشی

از تغییرات ساختاری بازار جهانی نفت بوده است. تا قبل از سال ۱۹۷۳، معاملات نفت در بازارهای جهانی رونق چندانی نداشت زیرا اساساً ضرورتی به معاملات نفتی در سطح گسترده نبود. شرکت‌های بزرگ نفتی کلیه فعالیت‌های مرتبط با صنعت نفت را از اکتشاف و تولید گرفته تا پالایش و توزیع بر عهده داشته‌اند. معاملات نفتی صرفاً فعالیتی حاشیه‌ای و بسیار محدود برای بسیاری از شرکت‌های بزرگ نفتی محسوب می‌شد که بدان وسیله بتوانند به توازن مطلوبی بین عرضه و تقاضای نفت خام برسند. به بیان

و ذخیره سازی و افزایش توان ملی در بخش انرژی.

اهداف راه اندازی بورس کاغذی نفت در ایران

- ۱- فعالیت وسیع بخش غیر دولتی در تجارت نفت.
- ۲- فراهم آوردن پوشش کامل زمانی بازار جهانی نفت به دلیل موقعیت جغرافیایی و زمانی ایران.
- ۳- تقلیل ریسک نوسان قیمت نفت، از طریق استفاده از ابزارهای مشتقه.
- ۴- حضور همزمان ایران در کل بازارهای جهانی نفت با استفاده از تجارت پیشرفته الکترونیکی.
- ۵- ارتقاء کیفی معاملات نفت و فرآورده‌ها، همگام با معاملات در سطح جهانی.

مراحل ایجاد بورس نفت در ایران

- خاص بودن بورس نفت ایران به خاطر شرایط زیر است:
- تازه کار بودن.
  - عدم اطمینان مشتریان به بورس نفت ایران در بدو امر.
  - عدم وجود ساز و کار شناخته شده برای مبادله با خارجیان.
  - وجود رقبای بالقوه بورس نفت ایران در منطقه.
  - مسایل ساختاری در اقتصاد ملی.
  - دوگانگی در قیمت گذاری بعضی از محصولات.
  - عدم کارایی نظام بانکی، بیمه و مؤسسات اعتباری.
- با توجه به شرایط فوق این حقیقت باید لمس گردد که در این برهه زمانی برای مقابله با مشکلات موجود و ورود قوی به بازار جهانی باید در طراحی و راه اندازی بورس نفت ایران تمام تمهیدات لازم در نظر گرفته شود و به همین دلیل جهت دقت لازم و جلوگیری از هر گونه شتاب زدگی برای اجرای پروژه بورس نفت ایران مراحل مختلفی پیش بینی شده است. به طوری

استفاده نماید و با تشکیل یک بازار منطقه‌ای انرژی، ایجاد چارچوب قیمت پایه منطقه خلیج فارس و حتی اوپک به رقابت با قیمت های پایه برنت دریای شمال و تگزاس غربی بپردازد و بر قیمت های جهانی نفت تأثیر بگذارد.

۶- بورس نفت ایران، در صورت موفقیت، ورود کشور به بازارهای بین المللی، از جمله پیوستن ایران به سازمان تجارت جهانی را تسهیل خواهد کرد، جذب سرمایه گذاری خارجی و دستیابی به تکنولوژی پیشرفته صنعت نفت را آسان تر خواهد ساخت.

از مزایا و دستاوردهای دیگر بورس نفت برای اقتصاد ایران، می توان موارد زیر را برشمرد:

- تشکیل یک بازار منطقه‌ای انرژی با ابتکار عمل ایران
  - اطلاع رسانی پیوسته از فرایند تجارت نفت و فرآورده های نفتی در ایران و جلوگیری از انحصاری شدن اطلاعات
  - جذب سرمایه گذاری خارجی و بالا بردن موقعیت بین المللی ایران
  - دستیابی به تکنولوژی های اطلاعاتی و نرم افزاری در زمینه بورس نفت و تربیت نیروی انسانی متخصص در این بخش
  - تأثیر بر سایر بخش های اقتصادی نظیر صنعت توریسم، تجارت و بانکداری
  - تمایل کشورهای منطقه خلیج فارس به تمرکز معاملات و تجارت نفت در منطقه، بعد از تحولات ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ و رخدادهای متعاقب آن
  - گسترش تعامل بین المللی ایران با کشورهای مختلف و شرکت های معتبر جهانی
- لازم به ذکر است که اهداف تاسیس بورس نفت را می توان در ۲ بخش جستجو کرد:
- ۱- اهداف مرتبط با بورس کالایی و ۲- اهداف مرتبط با بورس نفت کاغذی. بنابراین مهمترین این اهداف را می توان به شرح زیر برشمرد:

اهداف راه اندازی بورس کالایی نفت در ایران

- ۱- بازنگری به بخش تجارت محصولات پتروشیمی، فرآورده های نفتی و گازی در صنعت نفت.
- ۲- فراهم آوردن امکان ورود سرمایه گذاران داخلی در بازارهای متنوع تجارت نفت در زمینه های حمل و نقل محصولات نفتی، بازاربایی و مقولات مربوط به تجارت ثانویه نفت (ابزارهای مشتقه)، و محصولات نفتی.
- ۳- عرضه محصولات پتروشیمی در بورس نفت ایران به عنوان نخستین تجربه در معاملات پتروشیمی در بورس های جهان.
- ۴- تقویت بازار معاملات تجهیزات صنعت نفت در کشور.
- ۵- توجه بیشتر به سیستم های حمل و نقل

حمل و نقل، فن آوری اطلاعات، اجرایی، قانون گذاری و صنعتی کشور از آن تأثیر خواهند پذیرفت. بورس نفت ایران ضعف این بخش ها را آشکار ساخته و فرایند اصلاح آنها را تسریع خواهد نمود.

۲- در زمینه فرآورده های نفتی و گاز، بورس نفت می تواند کشور را از ارزش افزوده بیشتری برخوردار کند، موجب افزایش تولید ناخالص ملی گردد و موقعیت ژئواستراتژیک ایران را در منطقه و اقتصاد جهانی تحکیم و تقویت نماید.

۳- بورس نفت ایران با انجام مبادلات پایاپای می تواند مورد توجه کشورهای در حال توسعه نیز واقع شود. بسیاری از این کشورها ذخیره ارزی به ویژه دلار کافی ندارند. بورس نفت ایران به آنها اجازه خواهد داد تا با استفاده از تسهیلات کامپیوتری و تسهیلاتی نظیر «Swap» و سایر قراردادهای مشابه، به انجام مبادلات پایاپای بپردازند. با استفاده از این امکانات کشورهای در حال توسعه می توانند کالاهای خود را مستقیماً با نفت خام معاوضه کنند و به این ترتیب هزینه تبدیل ارز و ریسک های ناشی از نوسانات ارزی را به حداقل برسانند و درآمد ارزی محدود خود را صرف امور دیگر نمایند. ونزوئلا از جمله کشورهایی است که در این زمینه فعال بوده و تاکنون چندین قرارداد معامله پایاپای نفت با کشورهای در حال رشد مانند کوبا منعقد نموده است.

۴- با وارد شدن بورس نفت به فرایند تجارت بین المللی، با توجه به رقابت شدیدی که در تولید و عرضه فرآورده های نفتی، گاز و پتروشیمی وجود دارد، شرکت های ایرانی مجبور به اصلاح فرآیندهای تولید، بهبود سیستم مدیریت و کاهش هزینه های اضافی خود خواهند شد تا بتوانند در رقابت آزادانه با سایر شرکت ها، امکان حضور فعالانه در بازار بورس را داشته باشند. این تحول به سایر بخش ها نیز گسترش خواهد یافت و به آماده سازی کشور برای ورود به فرایند تجارت جهانی کمک شایان توجهی خواهد کرد.

۵- یکی از اهداف اصلی بورس نفت کاهش ریسک های معاملات نفتی است. قیمت نفت تحت تأثیر عوامل بسیاری دارای بی ثباتی است. این امر، با توجه به سهم عمده صادرات نفت در درآمد دولت، مدیریت اقتصادی کشور را دشوار می سازد. برای مقابله با این مشکل، بورس های معاملات آتی نفت، با استفاده از ابزارهای مشتقه، ریسک قیمت را پوشش می دهند. تاسیس بورس نفت در کشور این امکان را فراهم می سازد تا با اتخاذ روش ها و مکانیسم های صحیح در این بازار، نوسانات قیمتی در سطح بین المللی تحت تأثیر قرار گرفته و با جهت گیری مناسب به حداقل برسد. قیمت محصولات صنعت نفت را براساس ساز و کار بازار منطقی تر سازد، از ظرفیت کشور برای تجارت نفت آسیای مرکزی و خزر

خلاصه مراحل پروژه ایجاد بورس نفت را می توان به شرح زیر تقسیم بندی نمود:

مرحله یکم: پیاده سازی سامانه کلی برای انجام معاملات بر روی چند محصول نفتی محدود با در نظر گرفتن محدودیت ها و شرایط کشور.

مرحله دوم: معامله نفت خام کشورهای تازه استقلال یافته.

مرحله سوم: توسعه و گسترش کالایی و ابزاری (کاغذی) معاملات و همچنین جذب عرضه مواد نفتی کشورهای منطقه، از طریق همکاری با کشورهای عضو اوپک در منطقه خاورمیانه.

در ابتدا لازم است به ۲ نکته اصلی برای طراحی و پیاده سازی بورس نفت ایران توجه داشت:

۱- استفاده از افراد خیره و مجرب داخلی و خارجی که در زمینه های مرتبط با بورس نفت از تجربه کافی برخوردار هستند.

۲- ایجاد تسهیلات لازم برای عبور از موانع بوروکراتیک.

در صورت مهیا شدن شرایط فوق، افق برنامه ریزی و چشم انداز این طرح می تواند از معاملات نقدی یک یا چند کالا و یا محصول نفتی آغاز و تا معاملات روی قراردادهای کاغذی

و مشکلاتی باشد. مشکلاتی که بیشتر آنها ناشی از آماده نبودن ساختارهای مالی، بانکی، بیمه ای، گمرکی، اقتصادی و تجاری کشور برای ورود به عرصه تجارت جهانی باشد. در واقع این فقط وزارت نفت نیست که باید آمادگی تجارت نفت در عرصه جهانی را پیدا کند، بلکه سایر دستگاه های مرتبط با تجارت نیز می بایستی در هماهنگی کامل با این تجارت باشند و در غیر این صورت پروژه بورس نفت ایران با شکست مواجه خواهد شد.

۱- عدم تفاهم سیاست گذاران و مجریان بورس نفت ایران در مفاهیم بورس نفت. عده ای از صاحب نظران و مسؤولین بر بورس فیزیکی و برخی بر بورس معاملات کاغذی تاکید دارند.

۲- در بورس نفت، انواع نفت خام باید بدون محدودیت مقصد عرضه شود. عرضه صرف نفت ایران در این بورس با مشکلاتی همراه است، از جمله اینکه نفت خام ایران با محدودیت مقصد مواجه است. همچنین تولید نفت در بورس نفت نباید تحت کنترل باشد، درحالی که تولید نفت ایران تابع تصمیمات اوپک و نظام کنترلی آن است. به علاوه، تمام بورس های نفتی دنیا مثل بورس نفت نیویورک، لندن، سنگاپور و توکیو

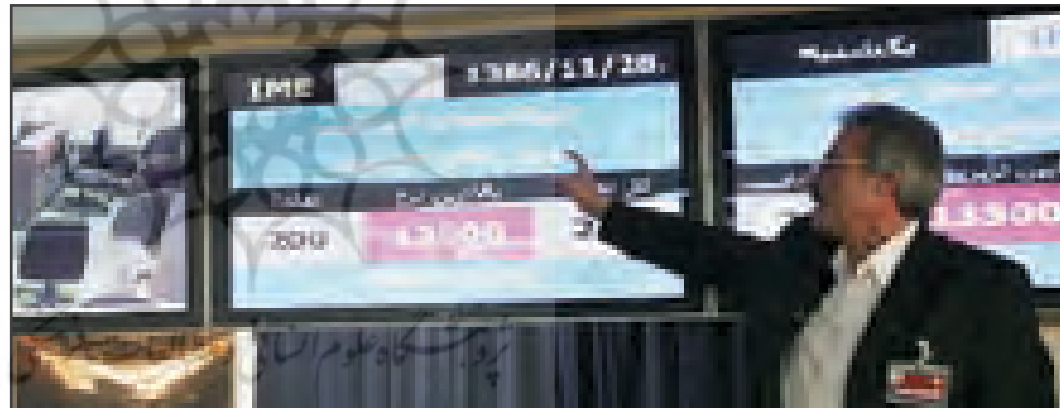
محسوب می گردد. این بازار به منظور کاهش ریسک های معاملات نفتی، افزایش انعطاف پذیری و نقدینگی، وجود بازار ثانویه برای تسهیل نمودن معاملات قراردادهای و فراهم نمودن ابعاد وسیع تر تجاری برای صنایع نفت در دنیا به وجود آمده که با استفاده از ابزارهای مشتقه، ریسک قیمت را پوشش می دهند. اگر بورس معاملات آتی نفت در ایران به طور کامل شبیه بورس های انگلیس و آمریکا طراحی و ایجاد شود، از طرفی دارای یکسری از مشکلات شرعی خواهد بود، و از طرف دیگر کشورهای اسلامی که باید بازیگران اصلی این بازار باشند حضور فعالی در آن نخواهند داشت. کشورهای اسلامی به دلیل مغایرت مکانیسم بورس معاملات آتی نفت با موازین اسلامی، به علت وجود معاملات کالی به کالی از این بورس ها به منظور پوشش ریسک درآمدهای نفتی خود و یا به عنوان ابزار سرمایه گذاری استفاده نمی کنند. نتایج بدست آمده از مقایسه تطبیقی، نشان دهنده تفاوت بیع کالی به کالی با قرار داد معاملات آتی می باشد. به این معنی که ویژگی ها و مکانیسم معاملات در این دو متفاوت است. به تعبیری دیگر نمی توان به طور کامل قرار داد معاملات آتی را بیع کالی به کالی دانست. از طرفی باتوجه به بطلان بیع کالی به کالی و مشابهت آن با قرار داد معاملات آتی برای رهایی از بطلان بیع کالی به کالی آن را در قالب عقد صلح و جعاله طراحی شده است.

همچنین برای ایجاد بورس مستقل نفتی برای کشورهای اسلامی طراحی بورس سلف نفت مورد بررسی قرار گرفته است. بنابراین برای طراحی این بورس می توان دو طریق را در پیش گرفت: ۱- تعدیل مکانیسم های معاملات آتی دنیا؛ به این ترتیب که در این بورس ها تحویل فیزیکی به طور کامل انجام شود و همچنین قرار داد آتی در چارچوب صلح و جعاله تعریف شود، و سرانجام قوانین لازم جهت کنترل عملیات بورس بازی تهیه و اجرا گردد. ۲- طراحی ایجاد بورس معاملات آتی نفت بر اساس موازین مشترک کلیه مذاهب مسلمانان. در این رابطه می توان از طریق بیع سلف مکانیسم آن را طراحی کرد.

اما انجام این تغییرات و پیدایش تفاوت های پایه ای بین بورس نفت ایران و بورس های بین المللی نفت نظیر بورس های نفت نیویورک و لندن ممکن است شانس موفقیت بورس نفت ایران را تضعیف نماید.

با این وجود دیگر مشکلات و چالش های فراروی بورس نفت ایران که تنها با آگاهی و اشراف نسبت به ابعاد آن ها و تلاش برای حل این مشکلات می توان چشم انداز مثبتی برای این طرح ملی ترسیم کرد، عبارتند از:

- * نبود بازار (عرضه و تقاضای) واقعی
- * فقدان قوانین و مقررات داخلی برای بورس های کالایی و از جمله بورس کاغذی نفت، به خصوص نبود قوانین مالیاتی مناسب
- * فقدان نهادهای ساختاری مالی

در کشورهای مصرف کننده نفت واقع شده اند. تاسیس بورس نفت در ایران به ویژه دشوار خواهد بود زیرا مصرف کنندگان ممکن است نپذیرند که معاملات نفتی را در منطقه کشورهای تولید کننده نفت، به ویژه در ایران انجام دهند.

۳- عده ای از کارشناسان نگرانند که تشکیل بورس نفت ایران با تضعیف بازارهای فیزیکی نفت و تقویت بازارهای کاغذی، موجب تضعیف موقعیت اوپک گردد. در بورس نفت قیمت گذاری نفت خام به بازار واگذار شده و کشورهای تولید کننده نفت کنترلی بر قیمت ها نخواهند داشت. این کارشناسان نگرانند در شرایط فعلی که اوپک قدرت تعیین قیمت و کنترل بازار را در اختیار دارد شاید طرح تشکیل بورس نفت ایران به نفع تولید کنندگان نفت نباشد، زیرا شرایط بازار در سال های آینده نامعلوم خواهد بود.

۴- بورس نفت در حقیقت یک بازار مالی آتی

توسعه یابد. پیاده سازی طرح بورس نفت ایران از تهیه مستندات لازم برای اخذ مجوز تأسیس شورای بورس شروع و تا راه اندازی ساز و کارهای لازم برای انجام معاملات کاغذی به همراه کلیه سامانه های مرتبط با آن در طراحی توسعه نهایی ادامه خواهد داشت، در این بین توجه به استاندارد سازی کالاها در بدو امر و تأیید آن توسط مؤسسه های بین المللی و تدوین مقررات و ساز و کارهای حقوقی منطبق با موازین جهانی، از جمله کارهایی است که باید با حساسیت و ظرافت در خور برای موفقیت در بازارهای جهانی و جلب مشتریان خارجی به اجرا در آید.

چالش های تشکیل بورس نفت در ایران

ورود به بورس کالای نفت، گاز و پتروشیمی برای اقتصاد ایران ممکن است همراه با چالش ها

عنصر نقدینگی

(سرعت و روان بودن مبادلات)

یکی از مهمترین و اساسی ترین اصول در بازارهای بین المللی مبادلات نفتی در جهان، روان و سیال بودن میزان مبادلات در آنهاست. بدین معنا که در بازار خریداران و فروشندگان قادر باشند در هر هنگام که اراده نمایند، نسبت به خرید یا فروش به راحتی اقدام نموده و انجام معاملات میان آنها روان و سهل الوصول باشد، یا به عبارت دیگر همیشه و در هر زمان برای خرید، فروشنده یا فروشندگان، و برای فروش، خریدار یا خریدارانی در بازار وجود داشته باشد. وجود چنین اصلی در بازار موجب می گردد تا سرعت انجام معاملات شتاب بیشتری به خود گرفته و حجم مبادلات به طور چشمگیری افزایش یابد. نقد بودن از ویژگی های منحصر به فرد این بازار محسوب شده و به این معنی است که این بازار کاملاً روان بوده و مشتری همیشه حضور دارد. در واقع سرمایه گذار مطابق بر این ویژگی می تواند ضمن انجام معامله در هر لحظه که بخواهد بتواند با شکار موقعیت ها بهترین استفاده ممکن از شرایط بازار را ببرد.

کلی زیر مترادف با عنصر بنیادین کارا بودن بورس نفت قابل طبقه بندی هستند:

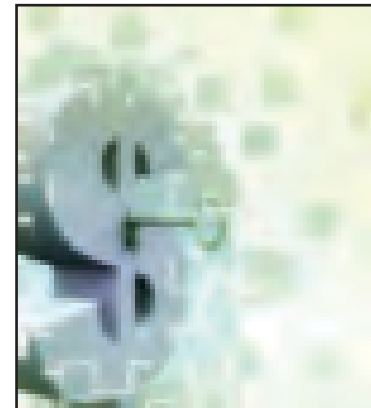
۱. عنصر تضمین
۲. عنصر سرعت و روان بودن مبادلات
۳. عنصر ساختارهای زیر بنایی
۴. عنصر گستره کارکرد جغرافیایی
۵. عنصر تنوع گرایی ابزارهای معاملاتی و انعطاف پذیری

عنصر تضمین

هر فعالیت اقتصادی توأم با درجه ای از ریسک است و تعریف ریسک یعنی هرگونه تغییر پذیری نسبت به میزان پیش بینی یا انحراف معیار. ریسک را نمی توان کاملاً حذف کرد، بنابر این نگرش علمی به مساله ریسک چیزی جز مدیریت آن نیست، با توجه به اینکه نوسانات قیمت های نفت می تواند بر درآمد تولیدکنندگان، هزینه مصرف کنندگان و سود پالایشی پالایشگران اثر بگذارد، استفاده از بورس ها به منظور کاهش ریسک افزایش یا کاهش قیمت ها پیشنهاد می گردد. هدف از کاهش ریسک را می توان به خاطر وجود یک بازار بی ثبات، حمایت از قیمت ها، تثبیت

* نبود زیرساخت های اقتصادی، فنی و فن آوری لازم نظیر پوشش های بیمه ای، مشخص نبودن چگونگی ارایه تضمین های لازم در بازار، شیوه های تحویل کالا به خریداران
* ضعف ساختار تجارت الکترونیک در ایران
* فقدان فضای رقابتی در داخل در زمینه تولید نفت، گاز، پتروشیمی و دولتی بودن فضای مذکور
* ضعف نیروی انسانی متخصص در زمینه بازارهای معاملات انرژی

* مشکلات مربوط به استفاده از کارت های اعتباری جهانی در سیستم تجاری و بانکی
* قوانین ارزی و صادراتی کشور
* روش های سنتی تجارت و فعالیت های اقتصادی بورکراتیک در ایران
اهمیت نفت و گاز و فرآورده های نفتی و سایر انواع انرژی به رشد روز افزون بورس نفت در جهان انجامیده است و ضرورت تعامل تولیدکنندگان برای حفظ منابع خود با این بازارهای متشکل را روز افزون نموده است. در حال حاضر در سطح کشورهای عضو اوپک خلیج فارس چنین بازار متشکلی شکل نیافته، لیکن طرح هایی جهت آینده در دوی توسط بورس نیویورک و یا احتمال راه اندازی بورس جهت

عنصر ساختارهای زیر بنایی

اگرچه بورس ایران همانند کشورهای در حال توسعه ماهیت در حال گذار دارد و نوسان های مختلفی را تجربه می کند، ولی واقعیت این است که علاوه بر عوامل داخلی نظیر اقدامات و برنامه های جدید سازمان بورس، عوامل متعدد بیرونی مانند ثبات نرخ ارز، تزریق نقدینگی، بهبود وضعیت درآمدهای ارزی کشور، آزادسازی نسبی در حوزه خصوصی سازی، اصلاح قانون مالیات ها، بهبود رشد نسبی اقتصادی کشور، ورود سرمایه های خارجی به داخل، کاهش سودآوری در بخش های دیگر اقتصادی، تسهیلات بانک ها، تحولات جهانی و منطقه ای و... در رشد و تحول بورس نقش کلیدی و مؤثر داشته اند. برای کاهش چالش ها و تنگناها به نظر می رسد اقداماتی نظیر تشویق بیشتر

قیمت ها و کنترل بودجه دانست. بورسهای نفت، بازارهایی هستند که برای کلیه دست اندرکاران تجارت نفت، تضمین لازم و کافی جهت اجرای عملیات تجاری پوشش ریسک بدون خطر ورشکستگی طرف مقابل را فراهم می آورند. لذا سود حاصله از عملیات تجاری در درون این بازارها برای افراد ذینفع تضمین گردیده است.

همچنین بورس ها، به منظور تضمین حسن انجام معاملات، مقررات ویژه ای جهت کسانی که خواهان فعالیت در این بازارها باشند، وضع نموده اند. بورس ها پیوسته در جهت تنظیم و تصحیح این مقررات کوشا هستند. به عنوان مثال بورس نیویورک، جهت انجام این امر مهم دارای سه اداره به نامهای ذیر می باشد: اداره نظارت بر بازار، اداره نظارت بر عملیات مالی، اداره نظارت بر عملیات تجاری.

نفت آسیای میانه در آینده وجود دارد.

شناسایی عناصر بنیادین کارکرد اثر بخش بورس نفت در ایران

اهمیت استراتژیک نفت و تبدیل آن به کالایی سیاسی، نوسان های شدید بهای نفت در بازار و پیش بینی ناپذیری قیمت های آن را به دنبال آورد، در نتیجه بورس های رسمی نفت در جهان به منظور کاهش خطرهای ناشی از نوسان های قیمت و ایجاد محیطی مناسب برای خرید و فروش و قیمت گذاری این کالا به وجود آمد. اکنون پرسش این است که دلیل موفقیت بورس های عمده دنیا چیست و بورس نفت ایران در صورت تشکیل برای رسیدن به موفقیت چه مسیری را باید طی کند؟
در این جا عوامل مؤثر در موفق و کارا بودن بورس نفت در ایران استخراج گردیده و با عناوین

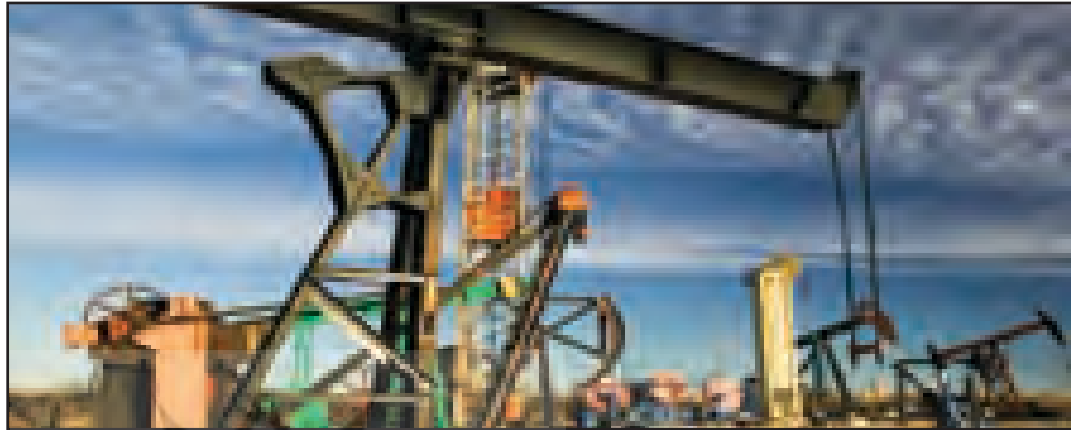
مردم و سرمایه‌گذاران به استفاده از مشاوره، ضرورت بهره‌مندی از تنوع ابزارهای مالی، لزوم اطلاع‌رسانی شفاف و ارزیابی درست از ارزش شرکت‌ها، تقویت سیستم نظارتی بازار، افزایش سرمایه‌گذاری‌های درون‌گروهی، ضرورت تحلیل اطلاعات خام و پاسخگویی سریع به مردم از نکات عمده‌ای است که باید مورد توجه دست‌اندرکاران و مسؤولان سازمان بورس قرار گیرد.

و پتروشیمی برای اقتصاد ایران یقیناً چالش‌ها و مشکلاتی را به همراه دارد که قبل از راه‌اندازی آن بایستی مشکلات را در بایم و در صد رفع موانع باشیم تا در نهایت بورسی کارآمد و موفق داشته باشیم. مشکلاتی که بیشتر آنها ناشی از آماده نبودن ساختارهای مالی، بانکی، بیمه‌ای، گمرکی و اقتصادی و تجاری کشور برای ورود به عرصه تجارت جهانی است. در واقع این تنها

و تاریخی و نقطه عطفی برای ساختار اقتصادی و تجاری ایران محسوب خواهد شد که بخش‌های مختلف مالی، بانکی، بیمه‌ای، گمرکی، بازرگانی، حمل‌ونقل، تورسیم، فن‌آوری اطلاعات، اجرایی، قانون‌گذاری و صنعتی کشور از آن تأثیر خواهند پذیرفت. گام اول در بورس نفت ایران، راه‌اندازی تالار معاملات چند محصول پتروشیمی بود که تا تمیزی باشد برای بخش‌های دست‌اندرکار بورس نفت و زمینه‌سازی برای ورود به تجارت نفت خام از طریق بورس معاملات کاغذی. در حال حاضر اقلام پتروشیمی و فرآورده‌های نفتی از کشور صادر می‌شود؛ بنابراین بهتر است محصولات پتروشیمی، فرآورده‌های نفتی، نفت کوره و در ابتدا محموله نفتی موردی در بورس معامله شوند. [که در حال انجام است]

با توجه به چالش‌ها و مشکلات ذکر شده، این گام بسیار حساس و در عین حال شجاعانه است و بدون هماهنگی و همکاری سایر بخش‌ها، این پروژه تثبیت نخواهد شد. ادعای راه‌اندازی بورس نفت با این مضمون که جایگاه ایران را در سطح تجارت جهانی بیش از پیش ارتقاء خواهد داد و در هم‌سویی با جهانی شدن اقتصاد چین بورسی شکل می‌گیرد، ممکن است در حال حاضر چندان منطقی به نظر نیاید؛ زیرا بورس نفت ایران تنها در خصوص تبادل فرآورده‌های مشتق از نفت و نیز محصولات پتروشیمی خواهد بود و چنان که به نظر می‌رسد با توجه به شرایط سیاسی و دیپلماتی کشور، کشورهای منطقه خلیج فارس حداقل در کوتاه مدت چندان تمایلی به حضور در این بورس نخواهند داشت. همچنین به این نکته باید اذعان داشت در صورتی که ایران خواهد در عرضه تجارت و معاملات کالاهای نفتی از جغرافیای خود خارج شود، نمی‌تواند ضوابط خود را بر دیگران حاکم سازد.

با وجود این تشکیل بورس نفت ایران، تأثیر زیادی در خصوص‌سازی و مردمی‌کردن بخش مهمی از بدنه دولت دارد. تحقق این هدف و سپردن امور به سازکارهای بازار و اطلاع‌رسانی به روز و شفاف از روند معاملات، کمک بزرگی به شفاف‌سازی این صنعت و تجارت است. اما در هر صورت، بورس نفت یک پروژه ملی است و لذا ربطی به این دولت یا آن دولت و این تفکر و یا آن تفکر هم ندارد. ایران در منطقه نفت خیز خلیج فارس و آسیای مرکزی و خزر، از جایگاه استراتژیک و بالایی برخوردار است و تثبیت بورس نفت ایران، یعنی تثبیت موقعیت ژئواستراتژیکی ایران در جهان، ضمن آن که راه‌اندازی این بورس یکی از تکالیف قانونی برنامه سوم توسعه کشور محسوب می‌شود و همه دست‌اندرکاران بخش‌های اقتصادی و مالی کشور باید در این زمینه حداکثر تلاش خود را معطوف نمایند.

وزارت نفت نیست که باید آمادگی تجارت نفت در عرصه جهانی را پیدا کند بلکه سایر دستگاه‌های مرتبط با تجارت نیز می‌باید در هماهنگی کامل با این تجارت باشند، در غیر این صورت شاهد موفقیت‌آمیز بودن این طرح نخواهیم بود. در مجموع، تشکیل بورس نفت ایران پیچیده است و موفقیت آن مستلزم دسترسی به فن‌آوری و سرمایه خارجی و بی‌شک از هر چیز وجود جو بین‌المللی مناسب است. همان‌طور که آدام سیمنسکی، تاکید می‌کند: «بورس‌های لندن و نیامکس موفق هستند زیرا خریداران و فروشندگان متعددی در آن فعال هستند»، بورس نفت ایران در صورتی که نتواند فروشندگان و خریداران متعددی را جذب نماید احتمالاً شکست خواهد خورد. بورس نفت ایران بدون شک یک تحول عظیم

عنصر گستره کارکرد جغرافیایی

هدف گسترش جغرافیایی بورس فرایند توسعه اقتصادی و شتاب متناسب مناطق مشارکت‌طیف گسترده‌تر مردم در فعالیت‌های اقتصادی مولد، تجهیز منابع پس‌اندازی را کدم مردم، اجرای سیاست تمرکززدایی و تسهیل هر چه بیشتر این امر، کاهش انباشت شدید نقدینگی در یک منطقه و تخصیص بهینه منابع است.

عنصر تنوع‌گرایی ابزارهای معاملاتی و انعطاف‌پذیری

به‌طور کلی منظور از ابزارهای معاملاتی، ابزارهایی نظیر «مشتقات» هستند. این نوع سرمایه‌گذاری که از ریسک بالایی برخوردار است مناسب سرمایه‌گذارانی است که قدرت ریسک‌پذیری بالایی داشته و از دانش مالی لازم نیز برخوردار باشند.

نتیجه‌گیری

جمهوری اسلامی ایران یکی از بزرگترین کشورهای صادرکننده نفت در جهان محسوب می‌شود. قیمت نفت تحت تأثیر عوامل بسیاری متغیر و در نوسان است. نظر به اینکه عمده درآمد کشور از محل فروش نفت می‌باشد، نوسان قیمت نفت، اقتصاد کشورمان را ناپایدار می‌نماید. بورس نفت در واقع یک بازار مالی آتی محسوب می‌شود. لزوم ایجاد این بازار به منظور کاهش ریسک‌های معاملات نفتی برای اقتصاد ایران ضروری به نظر می‌رسد. از طرفی ورود به بورس کالای نفت، گاز

